

calatén, una trentena de k. a ponent de Castelló de la Plana.

PRON. *Juséna*, a Torreblanca i a Llucena mateix, 1935, J.G.M.; tant ell com aquests informants, insistint que no es diu mai *Ll. del Cid*. ni de res; id. *ALCat.*, amb gentilici *Jusenéros*. En excursions d'aquell mateix any vaig oir *Juséna* a St.Joan de Penyalgosa (Ll.j.75), a Vistabella, a la Pobla Torne- 5 sa i a la vila de Llucena (Ll.j.76); igual en les enq. de 1961 a tots els pobles circumdants i a Llucena (Ll xxix, 98-103), i hi vaig comprovar que en el país ningú no hi parla de cap Cid —moro ni castellà— ni posen al nom cap determinatiu, puix que de Llucena no n'hi ha més que una (hi ha *Lucena* i més d'una a Andalusia etc., però no cal inventar-li cap distintiu, com no es fa per a *Llobera / Lobera, Llosa / Losà*).

MENCIONS ANT., poques i tardanes, perquè fins al S. XVI fou una població morisca molt esquerpa i inaccessible, que quedà despoblada amb l'expulsió; calgué repoblar-la amb carta de població (p.p. Lz.Vargas 1774); S. XVI: *Lucena*, Memorial Muñoz (BSCC XIV, 430, id. Lz.Vargas I, 252); 1609: *Lucena*, amb 291 cases que es fan passar per «cristians vells» (Reglâ, p. 105), no figura en els censos de moris- 20 cos.

Encara que tant ells com Cavanilles escriguin *Lucena*, és perquè sobreentenien que «*L- suena Ll-* en valenciano» (veg. la cita a l'art. *Lliria*). Crec que es refereix a *Llucena* el corresponsal del *Romancerillo Catalán* de MilàF. (cançó 2,C), quan li 30 dóna cançons populars recollides a «Lucena de Aranda», que era el nom del senyor del lloc segons el cens de 1609; són en la nostra llengua i amb dialectalismes d'aquesta comarca. A penes cap no- 35 ticia històrica en *GGRV* ni *Enc.Cat*.

ETIM. És increïble el supòsit d'alguns que vingui del NP llatí LUCIUS (una VILLA LUCIANA), car essent en territori de fort substrat mossàrab salta a la vista que -CI- hauria donat -tx-(ç-) tal com LUCIA- 40 NUM>L(I)utxén(t), Recun(t)xent, Perpun(t)xent: és norma sense excepció no sols en la toponímia valenciana sinó en la de tot el Sud d'Espanya. Tampoc hi lligaria -ena, car és un tret clar del mossàrab i l'àrab valencians, que la imela A>e només obra en 45 els masculins, però resten -ana els de terminació femenina (*Borriana, Sollana, Gaianes, Saranyana, Meliana* etc.).

Essent tan escassa la doc^o local, ens poden guiar els parònims andalusos: poblacions importants i ja 50 documentades d'antic. De la més important, *Lucena*, cap de p. jud., un centenar de k. SE. de Còrdova; com ja ens va informar Mz.Pi. (*BRAE* XXXIV, 1954, 193; i de nou *Oríg.*, p. 240, cf. Galmés, *NRFHisp.* IV, 334), en els historiadors aràbics apareix repe- 55 tidament escrit *yusâna* o *al-yusâna*, amb article.

Ningú pot pensar a fer venir això de LUCIANA, no sols perquè L- no pot donar y (V. en *EntreDL.* I, 51ss., la refutació d'una fantàstica teoriade L- > LL mossàrab dels maniàtics de l'unitarisme espanyol, que crec ja ben enterrada) sinó perquè -ci- s'hauria fet *ch* a Andalusia (*Marchena, Purchena, Luchena, Chercos, Chiclana, Pechina* etc.), com en tot el Sud d'Espanya.

D'aquí l'etim. que vaig exposar en *EntreDL.* (I, 53-54 i *DECat.* IV, 929b51-59). Es tracta de l'adjectiu romànic que en català i occità és *jussà, -ana*, arag. *diusano*, ll. vg. DEORSANUS 'd'avall, o de baix, inferior'. *Lucena*, diu Madoz, «està situada en una campanya dominada al Sur por las sierras de San Miguel y Araceli, y el cerro de Hacho». Per a l'evolució fonètica, recordem que *Yunqueira* s'ha reduït a *Unqueira* cap a Granada (Mz.Pi., *Orig.* §§ 18.2, 42.5; *EntreDL.* I, 98-99): res més natural, doncs, que la simplificació *Alyu->Alu-*, ni que l'eliminació d'una A- inicial en un NL. Així mateix en altres punts d'Andalusia trobem *Alucenas*.¹

També la situació del nostre Llucena es presta a aquesta etimologia: els punts importants i antics, allí, són l'antic i fort castell del Duc de Íxar, i l'agut turó coronat ara per l'ermita de Sant Antoni (V. la foto de *GGRV*), probable resposta moderna d'un *masǧid* o mesquita dels moros: al peu d'aquestes altes fites geogràfiques devien construir llurs habitances els mossàrabs, després tornats moriscos. També, doncs, fou un *al-yusâna* la població de sota: com tantes *Coma-jussana* o *Casa-de-vall* de les ter- 55 res catalanes.

ALTRES HOMÒNIMS En la te. d'Ènguera hi ha també un «caserío» o una vall anomenada *Lucena* (3^o00×38^o59 i 58). El veïnat es troba uns 2 k. cap avall d'Ènguera en direcció a Anna. Hi ha una gran bassa, aiguamoll o deu, on va a desembocar una vall que és la que duu el nom de *Lucena*: la vall baixa des de 592 a 280 alt., on es troba el caseriu; mentre que Ènguera és a 380 alt. El lloc és prou important per tenir nom heretat i arrelat localment, no pas portat dels llunyans Alcalatén o de Còrdova; i la situació fotografiada suggereix també l'etim. VILLA DEORSANA.

Simonet, *Descr. del R. de Granada según los árabes* (1a.ed, p.276) cita un «*Lusana*» d'*Aben Al-Khatib* esmentada entre dos llocs dels afores de Granada, però com que Aben Al-Khatib ho escriu amb les consonants aràbigues *l-s'n'*, i la *u* la deu suposar Simonet (en reminiscència de *Lucena*), crec que pot ser interpretació errònia, car és versemblant que sigui un NL tret d'un dels nombrosos noms de planta dits *lisâna* en àrab, pròpiament 'llengua de ---' (*lenqua de lop* etc., en els botànics mossàrabs, *EntreDL.*, 54n.); Simonet insisteix a la p. 68 (2a. ed., p. 107) amb un *Monte Luzena* de la Cora